

OTÁZKY A NÁZORY

Spoločenské požiadavky a profil učiteľa

Prof. dr. ONDREJ BALÁŽ, CSc.,

Ústav experimentálnej pedagogiky SAV,
Bratislava

Cieľ a zameranie výchovno-vzdelávacej sústavy sa spresňuje v socialistickom štáte sústavnou konfrontáciou súčasných a perspektívnych požiadaviek spoločnosti na mladú generáciu s možnosťami plného rozvinutia psychických a fyzických schopností každého mladého človeka. Najkomplexnejšie sa posudzovala táto problematika na júlových plénach ÚV KSČ a ÚV KSS, na ktorých sa určili perspektívne požiadavky na školu, rodinu a spoločenské organizácie vo výchove mladej generácie. Vplyv socialistickej výchovy a vzdelávania rozhodujúcou mierou formuje profil mládeže, jej poznávacie procesy, myslenie, ideologickú a morálnu orientáciu, citový život, črty charakteru a nie v poslednej miere rozvíja fyzické sily mládeže.¹⁹⁾

Cieľavedomá spoločenská regulácia rozvoja výchovno-vzdelávacej sústavy, jej ústredného článku — školy a formovania profilu učiteľa — je osobitne významná dnes, v epoche rozvíjajúcej sa vedeckotechnickej revolúcie. Výsledky výchovy mladej generácie sú v značnej miere podmienené úrovňou školskej sústavy a osobnosťou učiteľa. Tak školská sústava ako aj profil učiteľa musia zodpovedať spoločenským požiadavkám a nárokom vedeckého a technického rozvoja. Vedeckotechnická revolúcia mení podstatu komunikačných spojení, otvára ľudstvu ďaleké priestory vesmíru, ale súčasne umožňuje vnímať aj nekonečne krátke časové rozpätia, nekonečne malé časti hmoty a zvládnuť za pomoci samostatných počítačov za veľmi krátky čas najzložitejšie výpočty. Masové komunikačné prostriedky a moderná doprava zblížuju vzdialené krajiny a ľudí. Nové hmoty umožňujú človeku rozširovať vlastný konzum do nepredpokladaných rozmerov. Spätosť výtvarných vied a techniky s revolučným hnutím je jediným východiskom pre ľudstvo — len touto cestou môže veda a technika zabezpečiť aj sociálny pokrok. Socialistickej spoločnosti ide o to, využívať pozitívne dôsledky vedeckého a technického pokroku a vyhnúť sa negatívnym sprievodným javom. Z týchto aspektov budeme skúmať aj spoločenské nároky na školu a učiteľa.

Počet škôl a učiteľov vo svete rastie v posledných rokoch mimoriadne rýchle. Podľa správy E. Faurea, predsedu medzinárodnej komisie UNESCO, nazvanej »Učiť sa byť« [Svet výchovy a vzdelania dnes a zajtra], bolo v roku 1968 na svete 459 miliónov 599 tisíc žiakov a 18 miliónov 239 tisíc učiteľov. Publikácia uvádza, že priemerný ročný prírastok u žiakov bol 3,6 % a učiteľov 4,5 %. Na základe toho možno dospieť k pomerne presnému odhadu, že v roku 1973 je na svete na školách prvého, druhého a tretieho stupňa približne 476 000 000 žiakov a 19 miliónov učiteľov.²¹⁾ Za priaznivý jav považujeme, že percentuálny podiel ročného prírastku učiteľov je vyšší ako podiel prírastku žiakov. Je to predpoklad znižovania priemerného počtu žiakov pripadajúcich na jedného učiteľa a v nemalej miere podmienka zvyšovania efektívnosti výchovno-vzdelávacieho procesu, ale aj zlepšovania pracovných podmienok učiteľov. Keď porovnávame kvalitatívne údaje, zisťujeme, že zlepšovanie podmienok výchovno-vzdelávacej práce učiteľa a rozvoj škôl v socialistických krajinách podstatne prevyšuje trend v kapitalistickom svete, nehovoriac o rozvojových krajinách.

Spoločenská podmienenosť práce učiteľa je základným činiteľom formovania jeho osobnosti. V dobe prevratných politických, sociálno-ekonomických a kultúrnych premien socialistická spoločnosť úspešne dokazuje svoju prevahu nad kapitalizmom. Pri plánovitom využívaní predností socialistickej spoločnosti v aplikácii vedeckého a technického pokroku zohráva rozhodujúcu úlohu vzdelávanie a jeho hlavná inštitúcia — škola. Socialistický učiteľ ako kľúčový činiteľ intencionálneho výchovno-vzdelávacieho pôsobenia priamo ovplyvňuje realizáciu perspektívnych zámerov socialistickej spoločnosti.

O profile učiteľa napísali už veľa aj protichodných štúdií, analýz a úvah. Väčšina buržoázných pedagógov zamaskuje triedne a ideologické aspekty pri stanovení profilu učiteľa, vyzdvihuje jednostranne profesionálne hľadiská, pričom však sa prejavuje otvorená alebo skrytá orientácia na »apolitičnosť«, »nezávislosť«, »nestrannosť«. Znamená to podriaďovať sa kapitalistickému spoločenskému poriadku. V charakteristikách buržoázných pedagógov môžeme využívať niektoré profesionálne aspekty, ale naprosto nesúhlasíme s triednymi a ideologickými východiskami.

Medzi požiadavkami buržoázných pedagógov na osobnosť učiteľa sa často opakujú podobné formulácie, ako vyslovil nemecký pedagóg G. Kerschensteiner.⁶⁾ Za najdôležitejšie črty osobnosti učiteľa považoval:

1. sklony k vzdelávaniu človeka,
2. schopnosť poznávania žiaka, ktorá predpokladá istú intuíciu a pedagogický takt,
3. vytváranie procesualnej stránky výchovy a vzdelávania, v ktorej učiteľ vedie žiaka.

Ako vidieť, nedoceňoval Kerschensteiner ideologické aspekty. Na rozdiel od neho poľský socialistický pedagóg Okoń zdôrazňuje prvoradú úlohu ideologických aspektov v profile učiteľa. Je toho názoru, že v socialistickej spoločnosti, v ktorej prevláda spoločenské vlastníctvo výrobných prostriedkov, sú zvláštne dôvody k tomu, aby boli kladené znaky charakterizujúce socialistické uvedomenie učiteľa na jedno z popredných miest. V tejto spoločnosti prebieha boj medzi systémom hodnôt typických

pre kapitalistické zriadenie a systémom hodnôt vlastných socialistickému poriadku, pričom učiteľ a škola v značnej miere sa podieľajú na tomto boji.¹⁴⁾

Významný sovietsky pedagóg Zankov tvrdí, že štýl práce učiteľa závisí predovšetkým od toho, ako sa utvárala predchádzajúca pedagogická činnosť toho-ktorého učiteľa, ďalej od toho, aké vlastnosti metodiky vyučovania a výchovy sa u neho sformovali. Pre štýl práce učiteľa má mimoriadny význam jeho rozumová kapacita, temperament, charakterové črty a iné konkrétne vlastnosti osobnosti.²⁰⁾

V poslednom období venuje sa v pedagogickej a psychologickej literatúre veľká pozornosť vedeckej organizácii výchovnej a vzdelávacej práce učiteľa. Pozoruhodným príspevkom k racionalizácii práce učiteľa je kniha sovietskeho pedagóga I. P. Račenka: Vedecká organizácia pedagogickej práce.¹⁵⁾

Práce socialistických pedagógov a psychológov zhodujú sa v tom, že ideovo-politické, pedagogické, psychologické a metodické základy kvalifikácie učiteľa majú tvoriť vnútornú jednotu. Osobnostný profil a štýl práce socialistického učiteľa majú zodpovedať spoločenským požiadavkám.

V týchto základných postulátoch sa zhodujú názory L. Bakoša, O. Baláža, K. Driena, F. N. Gonobolina, J. Kozlowského, V. Kuzminovej, N. N. Lipina, T. Malinovského, E. Natanzona, B. Sadaļa, J. Štefanoviča a ďalších.^{2, 3, 4, 1, 5, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 16, 18)}

Aj keď sa profil učiteľa v spätosti s vývinom spoločnosti dynamicky mení, zostáva zachovaná podstata, o ktorej učiteľ-komunista Fraňo Kráľ hovoril: »...schopnosť vychovávať socialistického človeka podmieňuje pri najmenšom potrebu poznať socializmus. Produkovat pre novú spoločnosť najvyššie hodnoty môže iste iba ten, kto má na túto úlohu kvality, schopnosti, odbornú prípravu.⁸⁾

Nové spoločenské požiadavky sa prejavujú nielen pri stanovení povinností učiteľov, pri koncipovaní prípravy, pri vertikálnom a horizontálnom rozširovaní ich pôsobnosti, ale aj vo vnútornej diferenciacii činnosti pri súčasnej integrácii ideovo-politických, pedagogických a psychologických základov kvalifikácie.

Celoživotné vzdelávanie človeka stavia aj učiteľa pred úlohu sústavného doplňovania vlastnej kvalifikácie. Učiteľstvo reprezentuje dnes popri technickej inteligencii najpočetnejšiu a s masami pracujúcich najužšie spojenú skupinu pracujúcej inteligencie. Preto nemožno sa vzdávať požiadavky, aby učiteľ bol nielen vysoko kvalifikovaným výchovným pracovníkom a ideovo-politicky vyhraneným občanom, ale bol aj aktíviom socialistickej spoločnosti, kultúrno-politickým činiteľom. Jeho pôsobnosť začína v najranejšom období vstupu mladého človeka do spoločnosti a končí pri odchode pracujúceho človeka na zaslúžený odpočinok.

Náš dnešný socialistický učiteľ môže byť »živým vzorom cností« (ako to nazval Komenský) len vtedy, keď svetonázorová orientovanosť, výchovno-vzdelávacia činnosť, verejná angažovanosť a jeho osobný život budú v súlade so záujmami a normami socialistickej spoločnosti. Záujmy jednotlivca a socialistickej spoločnosti nemôžu byť antagonistické. Ani učiteľ nemôže byť dobrým výchovným pracovníkom v škole a mať v sú-

kromom živote výhrady proti tomu, čo učí. Len učiteľ, ktorého osobný život je v súlade s vlastnou výchovno-vzdelávacou prácou, získava si autoritu, dosahuje trvalé a efektívne výchovno-vzdelávacie výsledky. Dobrý učiteľ nemôže sa izolovať od verejnej činnosti, od politického diania, nemôže byť nezúčastneným divákom vo veľkom zápase o ďalší rozvoj socialistickej spoločnosti.

Prevažná väčšina učiteľov pochádza z rodín robotníkov a pracujúcich roľníkov. Socialistickým učiteľom boli a sú cudzie elitárske tendencie, buržoázne a revizionistické »teórie« o vedúcom postavení inteligencie. Uvedomujú si, že len spojenie s robotníckou triedou a s jej predvojom — komunistickou stranou — umožňujú im plnenie vznešeného poslania ľudového vychovávateľa a vzdelávateľa, príslušníka pracujúcej inteligencie, ktorý všetky svoje sily dáva do služieb svojho národa a jeho šťastnej budúcnosti. Učitelia sa riadia Gottwaldovým heslom : »Učiť ľud a učiť sa od ľudu.« Principiálne požiadavky na orientáciu socialistického učiteľa sú späté s perspektívami školskej sústavy. Jej socialistický charakter bude sa prehĺbovať súbežne so zvyšovaním efektívnosti výchovno-vzdelávacej funkcie školy. Od vývinových tendencií socialistickej školy bezprostredne závisia aj ciele, obsah, prostriedky a organizácia prípravy a ďalšieho vzdelávania učiteľov.

Posilňovanie ideovo-politickej, výchovnej a kultúrnej funkcie školy a rozšírenie jej vplyvu na voľný čas mladej generácie predpokladá prehĺbovanie mnohostranných zväzkov medzi učiteľmi a rodičmi, rozšírenie účasti učiteľov na práci Pionierskej organizácie a Socialistického zväzu mládeže a racionálnejšie využívanie pracovného a voľného času učiteľov.

Vekový priemer nášho učiteľstva je nízky. Je to výhoda pri ďalšej orientácii učiteľstva, ktoré vo svojej väčšine nie je zafarbené nepriateľskými, socializmu cudzími názormi. Nedostatok životných skúseností, plasticnosť a istá labilita mladého človeka však súčasne stavia veľké nároky na sústavnú prácu riadiacich školských orgánov predovšetkým s mladým učiteľom.

Táto činnosť musí mať charakter komplexnej starostlivosti o ideovo-politický a odborný rast, o pohotové informovanie učiteľov, o ich profesionálne, sociálne a zdravotné problémy. Práca s učiteľmi má svoj základ na školách a jej hlavným garantom sú riaditelia. Rozšírenie funkcie školskej inšpekcie v riadení školstva, spájanie kontrolnej úlohy s informatívno-inštruktívnou a výchovnou úlohou nepochybne pomôže učiteľom pri pohotovejšej adaptácii k spoločenským nárokom.

V súvislosti s prenikaním vedy a techniky do školy kladli sa vo verejnosti otázky: Komu patrí budúcnosť — učiteľom, alebo učiacim strojom? Takto stavať problém je nesprávne. V novej škole nemôže chýbať učiteľ, i keď bude mať iný profil, a nebude chýbať ani stroj, technika, ktoré bude využívať učiteľ a žiak. Učiteľ sa pomocou techniky zbaví jednotvárnej mechanickej činnosti, bude vo vlastnej činnosti viac improvizovať, no súčasne sa bude spoliehať na stabilné základy, ktoré mu poskytnú veda a technika, moderné náročné učebné pomôcky rôzneho druhu a aj živí pomocníci — laboranti a technici. Isteže je to obraz budúcnosti, ale vývin postupuje rýchle, a preto sa snažíme predvídať.

Stanovenie profilu učiteľa bude sa opierať o pracovné úlohy učiteľa v škole a mimo nej. Tieto úlohy a činnosti môžeme rozdeliť na nasledovné hlavné skupiny:

1. Úlohy spojené s vyučovaním v triede.
2. Organizačné a administratívne práce v triede a v škole.
3. Účasť na mimotriednej a mimoškolskej činnosti žiakov, pomoc Pionierskej organizácii SZM a Socialistickému zväzu mládeže.
4. Kontakt s rodičmi.
5. Účasť učiteľov na politickej, verejnej, kultúrnej, osvetovej, športovej a inej činnosti.
6. Účasť na podujatiach školskej správy.
7. Vlastná príprava na vyučovanie a samovzdelávanie.
8. Materiálno-technické práce súvisiace so školou.

Nikto nemôže nahradiť učiteľa vo výchove nového človeka, pri koordinácii vlastného výchovného úsilia s výchovou v rodine a v mimoškolských inštitúciách.

Keď zhrnieme vlastné a zahraničné výskumy a analýzy o profile socialistického učiteľa, dospejeme k niektorým širšie platným požiadavkám, ktoré charakterizujú základné črty profilu osobnosti učiteľa. Sú to najmä:

- ideovo-politická vyhranenosť, bezvýhradný súhlas s marxisticko-leninským svetonázorom;
- podpora školskej politiky komunistickej strany a aktívna účasť na jej realizácii;
- dôkladná ideovo-politická, pedagogicko-psychologická a odborná príprava;
- spätosť teórie a praxe vo všetkých zložkách prípravy učiteľa;
- kladné charakterové vlastnosti;
- niektoré špecifické schopnosti, zvlášť dôležité pre učiteľskú profesiu.

Naše stručné zhrnutie načrtáva základné komponenty osobnosti socialistického učiteľa, ktoré vyplývajú z jeho postavenia a spoločenského poslania. Na základe týchto základných kritérií môžeme stanoviť požiadavky na profil socialistického učiteľa.

Rámcové požiadavky na profil socialistického učiteľa:

Fyzické a psychické predpoklady

- zdravé zmyslové orgány, dobrá telesná konštitúcia,
- primeraná úroveň myslenia,
- mnohostranné schopnosti a vlohy s možnosťou ich systematického rozvíjania,
- rozdelená pozornosť,
- rýchle reakcie (kognitívne, motorické),
- pohotový postreh, rozhodnosť, pevná vôľa,
- schopnosť zrozumiteľne a logicky vyjadrovať svoje myšlienky, správna výslovnosť.

Ideovo-politické a svetonázorové predpoklady

- vedecký svetonázor,
- ideologická vyhranenosť na báze marxizmu-leninizmu,
- politická a verejná angažovanosť, aktívna podpora politiky komunistickej strany,
- vlastenectvo a internacionalizmus.

Charakterové a povahové predpoklady

- česťnosť,
- svedomitosť,
- usilovnosť,
- zmysel pre spravodlivosť,
- zásadovosť,
- húževnatosť,
- životný optimizmus,
- energia, vitalita,
- bohatstvo citového života,
- trpezlivosť,
- skromnosť,
- zmysel pre kolektívnu spoluprácu,
- schopnosť sebaovládania,
- disciplinovanosť,
- dobrý vzťah k ľuďom a najmä k deťom,
- iniciatívnosť,
- tvorivosť, vynachádzavosť.

Kvalifikačné predpoklady

- primeraná teoretická príprava v odbore marxizmu-leninizmu, pedagogiky, psychológie, v predmetoch vlastnej aprobácie,
- schopnosť teoretické vedomosti uplatňovať vo výchovno-vzdelávacom procese,
- pripravenosť na mimovyučovaciu výchovno-vzdelávaciu činnosť,
- ovládanie didaktickej techniky,
- znalosť školskej administratívy a predpisov,
- základné organizátorské spôsobilosti,
- vzťah ku kultúre a umeniu a príslušné vedomosti a spôsobilosti,
- primerané vystupovanie a spoločenské správanie,
- pedagogický takt,
- schopnosť a návyk sústavnej seba výchovy a seba vzdelávania.

Výchovno-vzdelávacie výsledky učiteľov nepochybne podmieňujú predovšetkým ich ideovo-politická, pedagogicko-psychologická, odborná (predmetová) a metodická pripravenosť. Mnohí autori, ktorí sa zaoberajú profilom učiteľa, jeho postavením v spoločnosti, hlavnými úlohami v škole a mimo nej, dotýkajú sa aj kvalifikácie učiteľa. Vo väčšine prác socialistických pedagógov sa podčiarkuje potreba všestrannej prípravy učiteľov, t. j. prípravy ideovo-politickej, pedagogicko-psychologickej, metodickej a odbornej (predmetovej).

V uvedenej súvislosti nás zaujímalo, ako vidia základné črty profilu socialistického učiteľa poslucháči pedagogických fakúlt — aký je súlad medzi objektívnymi požiadavkami socialistickej spoločnosti a subjektívnym pohľadom študentov. V súvislosti s dlhodobým výskumom v rámci rezortného plánu vedecko-výskumného plánu sme získavali údaje od poslucháčov pedagogických fakúlt v časovom rozpätí 5 rokov.

Výskum sme robili v zimnom a letnom semestri jednotlivých školských rokov, a to ku koncu zimného semestra a na začiatku letného semestra,

aby nebol príliš veľký časový rozdiel. Respondenti boli poslucháči 3. a 4. ročníka Pedagogickej fakulty v Trnave. Na otázku o optimálnych črtách profilu socialistického učiteľa odpovedali po krátkom vysvetlení účelu a postupu anonymnou voľnou písomnou odpoveďou. Z písomných podkladov sme vyčlenili 15 základných znakov. So zreteľom na to, že respondenti uviedli 7—14 základných znakov, prevyšuje súčet znakov niekoľkonásobne počet respondentov. Podotýkame, že sa zloženie respondentov podľa pohlavia odchylovalo od priemerného zloženia poslucháčov pedagogických fakúlt v priemere o 5 % v prospech študentiek (žien), t. j. na výskume sa podieľalo v priemere 81,5 % žien a 18,5 % mužov.

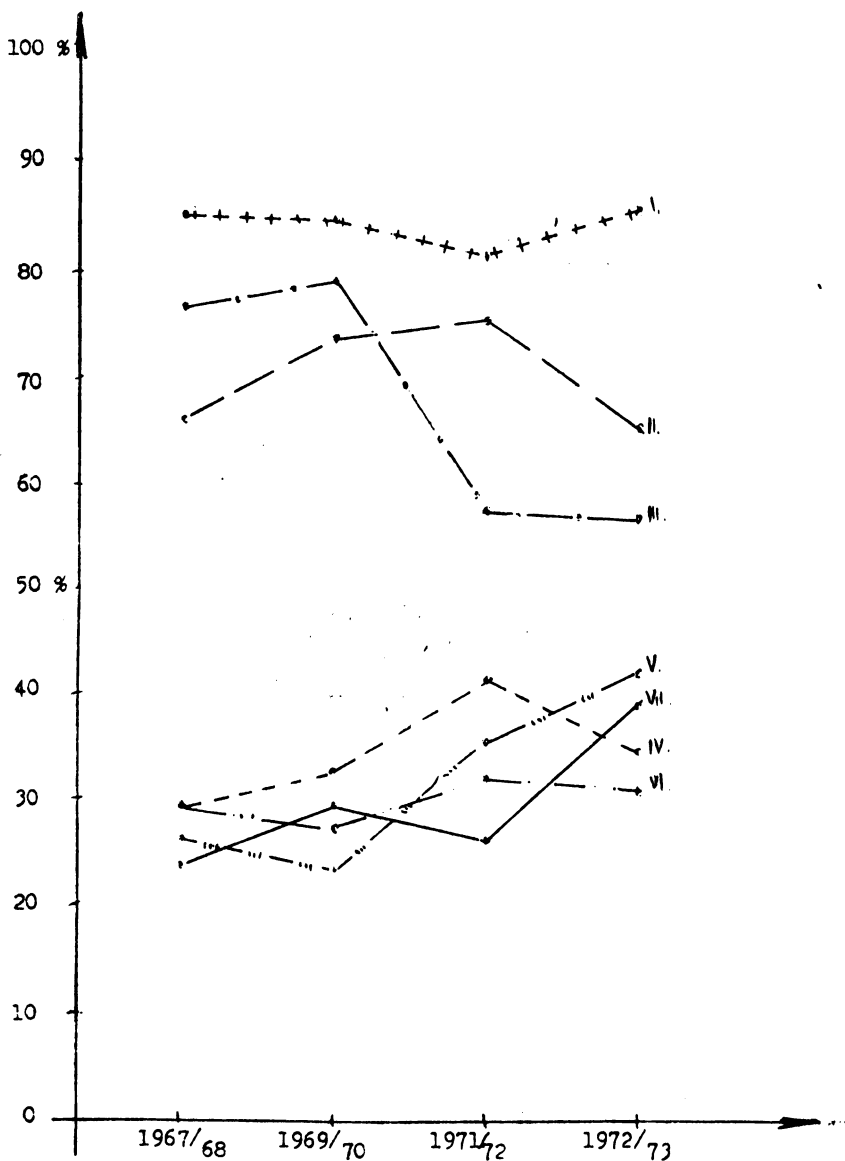
Zastúpenie základných znakov profilu socialistického učiteľa uvádzame v tabuľke percentuálnym podielom preto, lebo so zreteľom na nerovnaký počet respondentov v jednotlivých rokoch absolútne čísla by skresľovali výsledky. Percentuálny podiel umožňuje porovnanie výsledkov a lepšie vyjadruje vývin názorov na základné znaky profilu socialistického učiteľa. Celkove sme zisťovali podiel 15 znakov.

Graficky sme znázornili dynamiku vývinu názorov poslucháčov na 7 najviac zastúpených znakov (tabuľka I a graf).

Výsledky výskumu názorov poslucháčov pedagogických fakúlt na základné znaky profilu socialistického učiteľa:

Tabuľka I. Podiel základných znakov profilu učiteľa v %.

Z N A K	Školský rok a počet				Celkový priemer
	1967/68	1969/70	1971/72	1972/73	
	N = 217	N = 187	N = 128	N = 146	
kladné charakterové vlastnosti	85,71	83,96	80,47	85,62	83,94
láska k deťom, dobrý vzťah k žiakom	66,82	72,19	75,60	65,72	69,93
vysoká úroveň odbornej kvalifikácie v aprobačných predmetoch	76,96	79,14	57,03	56,16	67,32
pozitívny vzťah k telesnej výchove a športu	29,49	32,09	41,41	34,25	34,31
vedecký svetonázor a ideovopolitická orientácia	26,27	22,99	35,94	42,47	31,92
pedagogicko-psychologická prípravenosť	29,49	26,20	32,04	31,51	29,81
sústavné sebavzdelávanie a seba výchova	24,42	29,41	26,56	38,36	29,69
schopnosť nadväzovania medziľud- ských kontaktov, zmysel pre kolektív- nu spoluprácu	18,43	24,06	35,16	34,25	27,98
pedagogický takt	29,49	31,55	21,09	22,60	26,18
šírka záujmov, aktívna účasť na zá- ujmových činnostiach	16,59	16,04	19,53	26,03	19,55
verejná angažovanosť	11,98	13,90	13,28	29,45	17,15
pozitívny vzťah k prírode	8,76	10,70	17,97	17,12	13,64
organizačné schopnosti	16,59	11,76	10,94	13,70	13,25
pozitívny vzťah k vede a technike	5,99	13,99	10,16	17,12	11,79
pozitívny vzťah k umeniu	4,15	2,67	7,03	4,79	4,66

Na ilustráciu uvádzame aspoň úryvky z niektorých charakteristických odpovedí.

Poslucháč IV. ročníka, aprobácia M–F,
štud. rok 1967/1968

»Učiteľ musí byť všestranne vzdelaný. Musí dobre ovládať svoj odbor a pritom neustále študovať. Musí ovládať pedagogiku, psychológiu, aby vedel, ako má na žiakov pôsobiť výchovne a pritom im odovzdávať nové poznatky. Musí poznať rodičov svojich žiakov, ich rodinné pomery, prostredie, v ktorom žiaci vyrastajú.

Pred žiakmi má vystupovať ako autorita, avšak nesmie byť tyranom. Musí byť tolerantný, nesmie nikoho uprednostňovať ani nikoho zaznávať. Musí sa ovládať, nesmie prenášať rodinné spory do školy. Svojím životom i prácou má byť príkladom pre žiakov.«

Poslucháčka III. ročníka, aprobácia R—I. stupeň,
štud. rok 1969/1970

»Práca učiteľa bola, je i bude veľmi namáhavá. Žijeme v druhej polovici 20. storočia, v období vedecko-technickej revolúcie. Mechanizácia, automatizácia, chemizácia atď. vyvoláva hluk, zhon, naháňa každého človeka, tým viac však učiteľa, ktorý má byť vychovávateľom, poradcom nastupujúcej generácie. Dnešné 6—7ročné deti v porovnaní s predchádzajúcimi ročníkmi sú príliš „civilizované“. Vplýva na to najmä televízia, rozhlas, kino, divadlo a rušný život dospelých, do ktorého deti veľmi skoro vnikajú...

Nie je dobrým učiteľom ten, ktorý si po skončení štúdia na fakulte nerozširuje svoje vedomosti nielen z odboru, ktorý učí, ale všeobecne. Treba byť vždy pripravený a dávať správnu, aj keď nie úplnú odpoveď na otázku žiaka. A tie otázky nebývajú vždy jednoduché. Učiteľ, najmä na dedine, ak má byť dobrým učiteľom, má sa zaoberať i mimoškolskou činnosťou, napr. vedením športového, divadelného, tanečného, prírodopísneho, výtvarného krúžku, prácou v knižnici atď. Ak chce toto všetko dobre vykonávať, veľa voľného času mu neostáva, najmä ak má do voľného času zahrnúť i starostlivosť o rodinu.«

Poslucháčka IV. ročníka, aprobácia S—N,
štud. rok 1971/1972

»Dosiaľ ešte pociťujeme nedostatok žiaducích kritérií pre objektívne hodnotenie činnosti učiteľa. Každý človek, i ten najmenší žiačik, ktorý začal chodiť do školy, si akosi mimovoľne utvára predstavu o tom, aký vlastne má byť učiteľ. Učiteľ pôsobí na žiaka celou svojou osobnosťou. Má k žiakovi a žiak k nemu osobný vzťah. Je vzorom, ktorý žiak napodobňuje, autoritou, ku ktorej sa obracia.

K základným vlastnostiam učiteľa treba priradiť aj pedagogické cnosti: spravodlivosť, trpezlivosť a pravduvravnosť. Zmysel pre humor nie je vlastnosťou, ktorá by mohla spoluurčovať typ učiteľa. A jednako niet pochyb, že učiteľ, ktorý má tento zmysel, je pre prácu v škole oveľa vítanejší a často aj úspešnejší než človek bez takejto vlastnosti. Ani sklon k ironii by sme nemali považovať za charakteristickú vlastnosť učiteľa, aj keď sa v školskej praxi stretávame s ironickými učiteľmi. Tento prostriedok je škodlivý, najmä v puberte, a možno ho použiť len vtedy, ak treba tmiť sebaaprečenenie alebo vypínanosť jednotlivcov. Socialistický učiteľ nepôsobí neomylnosťou svojej autority, prevahou veku ani intelektuálnou prevahou, ale objektívnou pravdou, poznaním objektívnych zákonov prírody a sociálnej skutočnosti. Má stáť na báze vedeckého svetonázoru.

Nakoniec by si mal každý učiteľ uvedomiť, že jeho prácu sleduje a kontroluje 25—30 párov žiackych očí, prísnych, sudcovských, ale predovšetkým spravodlivých. Učiteľ musí byť aj herec, režisér i dramaturg. Jeho práca je náročná, ale aj vďačná. Práca učiteľa v našej socialistickej spoločnosti je vysoko uznávaná.«

»Učiteľ je predovšetkým významným výchovno-vzdelávacím činiteľom. Svojím vplyvom utvára osobnosť žiakov. Učiteľ musí mať rozsiahle odborné znalosti. Musí poznať hlbšie a širšie obsah a štruktúru žiakmi osvojovaných poznatkov, ako im môže poskytnúť učebnica.

Úroveň učiteľovej osobnosti má predovšetkým veľký výchovný dosah. Vlastnosti osobnosti podmieňujú jeho autoritu a obľúbenosť u žiakov. Od toho a jeho vzťahu k vlastnej práci je v značnej miere závislý vzťah žiakov k učivu, resp. k predmetu.

Úspechy vo výchovno-vzdelávacej práci môže dosiahnuť iba učiteľ, ktorý je na náležitej filozoficko-politickej, odbornej, pedagogickej a kultúrnej úrovni. Filozoficko-politické vzdelanie učiteľa tvorí základ jeho vedeckého svetonázoru. Učiteľ má mať sústavné politické informácie o súčasnom medzinárodnom i vnútropolitickom dianí.

Žiaci, najmä starší, si vážia iba takých učiteľov, ktorí sú dobrí odborníci vo svojom predmete. Dobré znalosti z predmetu sa musia spájať s dobrým ovládaním jeho metodiky. Požiadavky na vzdelanie učiteľa určuje súčasná doba (predovšetkým rapidný rozvoj vedy, techniky a umenia) a nároky učiteľského povolania. Učiteľ má mať dobrý vzťah k telesnej výchove, k prírode a má na vlastnom príklade dokazovať správnosť hesla — zdravý duch v zdravom tele.«

Celkove možno konštatovať, že sa znaky optimálneho profilu učiteľa v nárokoch poslucháčov vo svojich základoch nelíšia od objektívnych nárokov. Predsa však vidieť ešte rozdiely. V názoroch poslucháčov zaujímajú popredné miesto kladné charakterové vlastnosti, láska k deťom a dobrý vzťah k žiakom. Zaujímavé je, že v rozpätí rokov 1967/1968 a 1972/1973 každoročne viac ako 80 % poslucháčov považovalo kladné charakterové vlastnosti za najdôležitejší komponent osobnosti socialistického učiteľa. Menej správne bolo isté jednostranné preceňovanie odbornej kvalifikácie v aprobačných predmetoch, najmä v rokoch 1967/1968 a 1969/1970, keď 76,96 %, respektíve 79,14 % poslucháčov uviedlo tento znak, ale len 26,27 % a 22,99 % poslucháčov považovalo za podstatný znak profilu poslucháča vyhranený vedecký svetonázor a príslušnú ideovo-politickú orientáciu. S uspokojením možno však konštatovať, že situácia sa postupne mení pozitívne, čo v nemalej miere je výsledok aj väčšej angažovanosti učiteľov vysokých škôl. Tak v roku 1972/1973 uviedlo 56,16 % poslucháčov ako základný znak profilu socialistického učiteľa vysokú úroveň odbornej kvalifikácie v odborných predmetoch, ale súčasne už 42,47 % uviedlo vedecký svetonázor a ideovopolitickú orientáciu. Až prekvapujúco dobre je zastúpená požiadavka pozitívneho vzťahu k telesnej výchove a k športu, čo v istej miere súvisí aj s priaznivým prostredím a s obdobím uskutočnenia výskumu (tak v roku 1971/1972, v období prípravy olympijských hier, až 41,41 % poslucháčov uviedlo túto požiadavku).

Priaznivý je aj rastúci trend odpovedí, ktoré zahrňujú do základných komponentov osobnosti socialistického učiteľa pedagogicko-psychologickú pripravenosť a potrebu sústavného sebavzdelávania a seba výchovy,

ako aj dobrých medziľudských kontaktov a zmyslu pre kolektívnu spoluprácu. Nespokojní sme s podielom verejnej angažovanosti medzi znakmi profilu učiteľa, i keď najmä v poslednom roku nastal v podiele tohto znaku prudký vzostup. Treba pritom prihliadnuť k tomu, že $\frac{4}{5}$ respondentov boli ženy — i keď to nepovažujeme za zdôvodnenie nedostatočného oceňovania verejnej angažovanosti v profilu učiteľa. Najväčšie medzery v príprave učiteľa sú ešte stále v oblasti mimoškolskej kultúrno-politickej činnosti.

Nepochybne sa žiada sústavnejšia, dlhodobá a zámerná orientácia poslucháčov nielen na teoretickú pripravenosť z marxizmu-leninizmu, ale aj každodenná aktívna účasť na realizácii programu Komunistickej strany Československa vo vlastnom prostredí na fakultách, v študentských domovoch, v organizáciách Socialistického zväzu mládeže a v mieste bydliska.

Už obsah a metódy prijímacieho pokračovania na pedagogických fakultách a ostatných vysokých školách pripravujúcich učiteľov treba orientovať tak, aby utvárali dobré predpoklady pre pozitívne formovanie profilu budúcich učiteľov. Preto nemôže prijímacie pokračovanie zisťovať len vedomosti, spôsobilosti, zručnosti a návyky pomocou testov, písomných a ústnych skúšok, ale musí prihliadať ku komplexnej charakteristike osobnosti uchádzača, k jeho sociálnemu, ideovo-politickému a charakterovému profilu, pričom fakty spojené s predpokladmi pre výkon učiteľského povolania budú osobitne dôležité. Užitočné je aj zisťovanie motivačnej bázy pri voľbe povolania učiteľa.

Ako sme v rámci výskumu zistili, prevažná väčšina poslucháčov pedagogických fakúlt zvolila povolanie učiteľa uvedomene, na základe relatívne ustáleného vzťahu k tomuto povolaniu, pričom motivácia voľby povolania vyplývala zo základných vnútorných čŕt aktivity učiteľa. Z tejto pozitívnej bázy možno vychádzať pri celkovom posudzovaní perspektív poslucháčov v štúdiu a po skončení štúdia vo výkone vlastného povolania. Značný vplyv na postoje poslucháčov, na ich svetonázorovú orientovanosť a politické názory malo sociálne prostredie, z ktorého pochádzajú; prevažná väčšina pochádza z robotníckych a roľníckych rodín, mnohí študenti majú v svojej blízkej rodine učiteľa (otec, matka, starí rodičia, strýko, teta). Táto sociálna podmienenosť pozitívne vplýva na profil poslucháča.

Po konfrontácii so skúsenosťami vysokých škôl v ZSSR, v NDR a v našej vlasti sa domnievame, že príprava budúceho učiteľa a jeho kvalifikácia v etape súčasného vedeckého a technického pokroku v podmienkach socialistickej spoločnosti musí sa vyznačovať najmä nasledovnými kritériami:

1. všestrannosťou a vyváženosťou všetkých zložiek učiteľskej prípravy: ideovo-politickej, pedagogicko-psychologickej, predmetovej a metodologickej;
2. potrebou pohotového reagovania na súčasné a perspektívne potreby socialistickej spoločnosti;
3. zameraním prípravy na ďalšie sebavzdelávanie a sebavýchovu učiteľa;
4. primeranými proporciami medzi teoretickou a praktickou prípravou;

5. vyzbrojovaním učiteľa širšou spôsobilosťou pre mimoškolskú prácu a verejnú činnosť;

6. osvojovaním najpotrebnejších technických zručností, najmä so zreteľom na využívanie didaktickej techniky;

7. inštitucionálnym zabezpečovaním systematického ďalšieho vzdelávania učiteľov.

Pri rešpektovaní týchto kritérií možno podstatne zvýšiť efektívnosť učiteľského vzdelávania. Na fakultách pripravujúcich učiteľov budú sa pozitívne tendencie prejavovať v celkovom zameraní učiteľskej prípravy. Ide najmä o:

1. sústavné spájanie teórie a praxe počas celého štúdia;

2. komplexnejšie poňatie prípravy tak, aby všeobecný základ prípravy a špecializácie podľa jednotlivých aprobácií organicky na seba nadväzovali;

3. postupné prekonávanie rozdrobenosti štúdia, prejavujúcej sa v mnohopredmetovosti, vo veľkom počte skúšok a klasifikovaných zápočtov;

4. sústavné zvyšovanie samostatnosti študujúcich a rozvíjanie študentskej vedeckej a odbornej činnosti;

5. zvyšovanie miery objektivity hodnotenia a klasifikácie študijných výsledkov;

6. prehľbovanie formatívneho vplyvu vysokej školy na osobnosť učiteľa.

Celá príprava má sa zacieľovať na získanie takej kvalifikácie, ktorá umožní absolventom spĺňať nároky na prácu socialistického učiteľa v perspektívnych podmienkach. Pritom je potrebné vidieť jednotu prípravy na vysokej škole, postgraduálneho štúdia, ďalších foriem doškolenia a sústavného sebazvedelania.

V uvedenej súvislosti sme skúmali názory poslucháčov postgraduálneho štúdia najmä na problematiku výkonu vlastného povolania, kvalifikačného rastu, ich vzdelávacie a čitateľské záujmy, získavali sme námety k zameraniu pedagogických časopisov a k edičnej činnosti a skúmali sme ich vzťah k pedagogickej vede. Na zisťovanie sme využili letné sústreďenie poslucháčov postgraduálneho štúdia na Pedagogickej fakulte UK v Trnave v rokoch 1971 a 1973. Použili sme anonymný dotazník, získané údaje sme si overovali a spresňovali metódou rozhovoru. V tabuľkách č. II a III uvádzame základné údaje o počte a zložení respondentov.

Tabuľka II

Pohlavie		Počet	%
ženy	1971	199	79,80
	1973	118	80,83
muži	1971	51	20,40
	1973	28	19,17
spolu	1971	250	100,00
	1973	146	100,00

Tabuľka III

Pohlavie		Do 30 rokov %	Nad 30 rokov %
ženy	1971	88,95	11,05
	1973	84,74	15,25
muži	1971	60,79	39,21
	1973	75,00	25,00
spolu	1971	83,20	16,80
	1973	82,87	17,13

Zaujímavé poznatky nám priniesla analýza lokálneho pôvodu respondentov a ich bydliska, ktorú prinášame v tabuľkách IV a V. Nepochybne dokazujú zvyšujúci sa záujem dedinských učiteľov o ďalšie vzdelávanie — uvedená informácia sa overila aj inými metódami. Súčasne však sa znovu potvrdzuje skutočnosť, že značná časť učiteľov dedinských škôl dochádza do sídla školy, pričom počet tejto skupiny stúpa. Ako sme zistili, približne $\frac{2}{3}$ dochádzajúcich necestuje ďalej ako 10 km.

Tabuľka IV *Lokálny pôvod respondentov*

Pohlavie		Do 5000 obyv. %	Od 5000 do 10 000 obyv. %	Od 10 000 do 20 000 obyv. %	Od 20 000 do 50 000 obyv. %	Nad 50 000 obyv. %	Neuviedlo %
ženy	1971	35,18	12,06	9,04	13,56	10,66	20,10
	1973	42,37	6,77	14,40	11,86	7,62	16,94
muži	1971	33,33	11,77	11,77	11,77	13,72	17,64
	1973	42,85	10,71	21,42	7,14	7,14	10,71
spolu	1971	34,80	12,00	9,60	13,20	10,80	19,60
	1973	42,46	7,53	15,75	10,95	7,53	15,75

Tabuľka V *Bydlisko respondentov*

Pohlavie		Býva v sídle školy %	Nebýva v sídle školy %	Neuviedol %
ženy	1971	60,30	34,68	5,02
	1973	56,78	43,22	—
muži	1971	72,55	21,56	5,89
	1973	60,72	39,28	—
spolu	1971	62,80	32,00	5,20
	1973	57,54	42,46	—

Uvedené základné údaje môžu poslúžiť pri interpretácii získaných odpovedí na konkrétne otázky.

Nebudeme podrobnejšie analyzovať výsledky výskumu — vyžadovalo by si to viac priestoru. Uvedieme však niektoré zaujímavé poznatky, ktoré majú bezprostredný vzťah k predmetu našej štúdie. Predovšetkým sme skúmali, aké knihy učitelia študujú.

Rovnako ako v roku 1971 zistilo sa aj v roku 1973, že účastníci postgraduálneho štúdia majú vo vlastnej knižnici predovšetkým pedagogické a psychologické učebnice, ktoré si z väčšej časti kúpili ešte počas štúdia — napr. Pedagogiku od Kairova, Gončarova, Jesipova, Chlupa—Kopeckého, niekoľkí uviedli v roku 1973 aj učebnicu pedagogiky od Boldyreva a kolektívu. Z učebníc psychológie sa vyskytuje Pedagogická psychológia od Pardela a Vývinová psychológia od Kurica. V poradí ďalej nasleduje Didaktika od Peška a kolektívu a Príručka triedneho učiteľa. Z ďalších častejšie sa vyskytujúcich titulov treba uviesť Svetonázorovú výchovu mládeže, jej stav, problémy a aktuálne úlohy od Pravdika (najmä v roku 1973), Mravnú výchovu I a II od kolektívu autorov (najmä v roku 1971) a Vybrané kapitoly z pedagogiky (učebnica pre postgraduálne štúdium od Velikaniča a kolektívu — len v roku 1973, pretože bola vydaná len koncom roku 1972). V menšom počte sa vyskytujú ostatné tituly, z nich spomenieme aspoň niektoré, ktoré sa vyskytujú častejšie: Problémy rodinnej výchovy (Bakoš a kolektív), Systém a metódy riadenia učebného procesu (Stračár), Modernizácia vyučovania (Vysokoškolský učebný text — Velikanič a kolektív), Niektoré problémy výchovy k voľbe povolania (Baláž), Rozhovory s rodičmi (kolektív autorov), Psychológia vzťahu medzi učiteľom a žiakom (Štefanovič), Rodičom o deťoch (Kuric), Dejiny pedagogiky (Váňa a kolektív), Teória výchovy (Bakoš), Moderná psychohygiena (Bartko), Výchova vlasteneckých a internacionalistických citov (Kačáni), Skupinové vyučovanie (Švajcer), O sebavýchove mladého človeka (Kuric), Učiteľ a spoločnosť (Baláž) — len v roku 1973, vyšla až v apríli 1973, Psychologický rozbor školských neúspechov žiakov (Hvozdič), Sociálna pedagogika (Wroczyński) a niektoré ďalšie.

Prehľad titulov, ktoré respondenti prečítali, ale ich nemajú vo vlastnej knižnici, sčasti korešponduje s horeuvedenými publikáciami. Podstatný rozdiel je v tom, že sa v spomenutej súvislosti neuvádzajú učebnice pedagogiky a psychológie (až na nepatrné výnimky) a naopak často sa vyskytujú tituly, ktoré vyšli ako záujmové náklady rezortu školstva a nachádzajú sa v školských knižniciach.

Keď podrobnejšie analyzujeme odpovede, vidíme, že učitelia nedostatočne sledujú prekladovú literatúru a málo čítajú náročnejšie monografické práce z odboru pedagogiky. Nedostatočne sa číta pedagogická a psychologická literatúra v češtine. Považujeme to aj za následok nedostatočnej distribúcie. Učitelia dávajú prednosť didaktickej a metodickej literatúre pred titulmi z oblasti teórie výchovy. V roku 1973 nastalo z uvedeného hľadiska zlepšenie.

Z našej analýzy vyplýva jednoznačný záver, že vzťah k pedagogickej literatúre je nutné systematicky prehlbovať už počas prípravy na vysokej škole — veď vtedy sa utvárajú už základy knižnice budúcich učiteľov. Doplnkovými rozhovormi sme zistili, že respondenti, ktorí majú najrozsiahljšiu a najhodnotnejšiu knižnicu, začali ju budovať počas štúdia, pri-

čom ich podnietili vysokoškolskí učitelia, ktorí žiadali na seminároch referáty nielen z učebníc, ale aj z monografií a inej vedeckej literatúry.

Podrobné údaje o čítanosti pedagogických časopisov prináša tabuľka VI. Zahrnuli sme časopisy, ktoré respondenti predplácali alebo systematicky sledovali. Aj z uvedeného prehľadu možno zistiť, že učitelia uprednostňujú časopisy s metodickým zameraním a v nedostatočnej miere sledujú teoretické časopisy.

Tabuľka VI

Najčastejšie predplácané a sledované pedagogické časopisy (spolu)

Názov	Rok	% podiel	Poradie
Učiteľské noviny	1971	88,80	I.
	1973	85,62	I.
Přírodní vědy ve škole	1971	49,60	II.
	1973	50,00	III.
Rodina a škola	1971	45,20	III.
	1973	65,75	II.
Slovenský jazyk a literatúra v škole	1971	32,80	IV.
	1973	38,36	IV.
Společenské vědy ve škole	1971	17,60	V.
	1973	13,70	VII.
Komenský	1971	17,20	VI.
	1973	26,71	V.
Ruský jazyk	1971	16,80	VII.
	1973	15,75	VI.
Ruštinár	1971	12,00	VIII.
	1973	9,59	XI.—XII.
Jednotná škola	1971	7,60	IX.
	1973	10,96	X.
Telesná výchova mládeže	1971	7,20	X.
	1973	4,11	XIII.

Poznámka: V roku 1973 umiestnil sa v poradí na VIII. mieste časopis »Trenér a cvičiteľ« (12,33), na IX. mieste časopis »Estetická výchova« (11,64). Časopis »Telesná výchova mládeže« bol až na XVII. mieste v poradí (4,11 %) za časopismi »Matematika a fyzika v škole« (XI.—XII. miesto v poradí — 9,59 %), »Kultúra slova« a »Socialistická škola« (XIII.—XIV. miesto — 6,85 %), »Cizí jazyky ve škole« (XV. miesto — 6,16 %) a »Pedagogika« (XVI. miesto v poradí — 4,79 %).

Poslucháči postgraduálneho štúdia odpovedali aj na ďalšie otázky, nadväzujúce na problematiku pedagogických časopisov a literatúry a na ich vlastné štúdium v konfrontácii s potrebami výchovno-vzdelávacej praxe. Žiadali sme ich o námety k ďalšej edičnej činnosti, k zameraniu pedagogického výskumu z hľadiska potrieb učiteľa a školy.

Rovnako v roku 1971 ako v roku 1973 (s nepodstatnými rozdielmi v podiele a v poradí odpovedí) dožadovali sa respondenti vydávania knižných publikácií z nasledovných problémových a tematických okruhov (poradie podľa frekvencie odpovedí):

1. Modernizácia vyučovacieho procesu (s konkrétnejšou aplikáciou na jednotlivé vyučovacie predmety).
2. Problémy vplyvu prostredia na žiakov (rodina, mimoškolské sociálne prostredie, využívanie voľného času).
3. Výchova k voľbe povolania.
4. Neprospievanie žiakov.
5. Svetonázorová výchova.
6. Metodika výchovnej práce (so zreteľom na výchovu mimo vyučovania).
7. Osobnosť učiteľa (so zvláštnym zreteľom na triedneho učiteľa).

Okrem toho sa vyskytovali ďalšie, menej početné námety, zamerané najmä na:

- problémy preťaženia žiakov,
- hodnotenie a klasifikáciu,
- programované vyučovanie,
- delikvenciu mládeže,
- výchovu k rodičovstvu,
- pracovnú výchovu,
- problematiku detí z nepriaznivého rodinného prostredia,
- problémy PO a SZM.

Vo všeobecných pripomienkach a poznámkach dožadovali sa respondenti toho, aby publikované knižné práce neboli príliš teoretické, abstraktné, ale spájali teoretickú náročnosť s konkrétnou aplikáciou na potreby a podmienky školy. Väčšej pozornosti sa dožadovali vo vzťahu k základnej všeobecnovzdelávacej škole, ktorá zahrňuje celú populáciu.

Námety respondentov k zameraniu pedagogických časopisov v značnej miere korešpondovali s názormi na edičnú činnosť. Žiadali účinnejšie spájanie teórie a praxe, väčšiu konkretizáciu publikovaných príspevkov, priblíženie teoretických časopisov k potrebám školy. Súčasne zdôrazňovali, aby časopisy prinášali najmä nové, progresívne pohľady z výsledkov výskumu v našej vlasti a v zahraničí v takej forme, aby to pomohlo učiteľovi. Pomerne veľká časť respondentov pochvaľne sa vyjadrila o niektorých pedagogických časopisoch, pričom najčastejšie boli spomenuté časopisy Rodina a škola, Komenský, Přírodní vědy ve škole a Slovenský jazyk a literatúra.

Pripomienky k orientácii vedecko-výskumnej činnosti vychádzali tiež predovšetkým z potrieb výchovno-vzdelávacej praxe. Respondenti žiadali najmä skúmanie nasledovných problémových okruhov (poradie podľa frekvencie odpovedí):

- príčiny neprospechu žiakov a východiská pre riešenie,
- sociálne prostredie žiaka a jeho vzťah k výchovno-vzdelávacím výsledkom,
- pedagogicko-psychologické problémy prehlbovania súčinnosti školy a rodiny,

- zvyšovanie objektivity hodnotenia a klasifikácie žiakov,
- výchova k voľbe povolania z hľadiska spoločenských potrieb,
- pedagogicko-psychologické hľadiská využívania voľného času žiakov,
- problémy svetonázorovej výchovy so zreteľom na súčasné úlohy školy a učiteľov,
- výchova k socialistickému životnému štýlu,
- príprava žiakov pre spoločenskú prax (so zvláštnym zreteľom na medzipredmetové vzťahy),
- polytechnické vzdelanie a spojenie školy so životom,
- pochvala a trest v školskej praxi.

Ďalšie námety, uvádzané v menšom počte, týkali sa prechodu žiakov z nižšieho na vyšší stupeň základnej školy, vzťahu učiteľa a žiaka, interpersonálnych vzťahov v učiteľskom kolektíve, otázok riadenia výchovno-vzdelávacieho procesu, výchovy k rodičovstvu, výchovy a vzdelávania defektných a deficitných detí, niektorých problémov teórie vyučovania všeobecnevzdelávacích predmetov, profesionálnej pedagogiky so zameraním na učňovské školstvo a ďalšieho vzdelávania učiteľov. Odpovede ukázali pomerne dobrú informovanosť poslucháčov postgraduálneho štúdia a záujem o prenášanie vedecko-výskumných výsledkov do praxe. Domnievame sa, že v budúcnosti je potrebné postgraduálne štúdium ešte viac využívať aj na informácie o výsledkoch bádateľskej práce a zainteresovať účastníkov štúdia vo vhodnej forme do spoluúčasti na výskumnej činnosti.

Výskum študijnjo-kvalifikačného profilu účastníkov postgraduálneho štúdia ukázal pozitívny vplyv spoločnosti na utváranie názorov, pracovného a študijného štýlu a celkovej úrovne mladých učiteľov. Súčasne však naliehavo sa nastoľuje požiadavka ďalej prehĺbiť teoretickú fundovanosť učiteľov, najmä v oblasti marxistickej filozofie, pedagogiky, psychológie a v tomto smere účinnejšie využívať všetky formy ďalšieho vzdelávania.

Utváranie optimálneho súladu medzi spoločenskými požiadavkami a profilom socialistického učiteľa patrí medzi významné úlohy školskej politiky, ale aj pedagogickej teórie a jej praktickej aplikácie. Naša štúdia posudzovala len niektoré aspekty širšej problematiky so zámerom prispieť k realizácii príslušných záverov júlových plén ÚV KSČ a ÚV KSS. Ďalšie príspevky by mali doplniť a rozšíriť naše poznatky a umožniť tak účinný prenos do školskej praxe.

LITERATURA

- 1) *Az általános iskolai tanárképzés reformproblémái*, Zborník, Szeged 1962.
- 2) Bakoš, L.: *Júlové zasadanie ÚV KSČ o aktuálnych otázkach výchovy mládeže a školskej politiky a vzdelávanie učiteľov*, Jednotná škola, r. XXV, 1973, č. 9.
- 3) Baláž, O.: *Profesionálny profil učiteľa a jeho pracovný režim*, Jednotná škola, s. XXIV, 1972, č. 7.
- 4) Baláž, O.: *Učiteľ a spoločnosť*, Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava 1973.
- 5) Gonobolin, F. N.: *Kniga ob učitele*, Moskva 1965.

- 6) Kerschensteiner, G.: *Dusza wychowawcy i zagadnienie kształcenia nauczycieli*, Warszawa 1936.
- 7) Kozłowski, J.: *Nauczyciel a zawód*, Warszawa 1966.
- 8) Král, F.: *Učiteľom*, Bratislava 1961.
- 9) Kuzmina, N.: *Formirovanije pedagogičeskich sposobnostej*, Leningrad 1961.
- 10) Kuzmina, N.: *Psychologie der Lehrertätigkeit*, Berlin 1971.
- 11) Lipin, N. N.: *Mysli o rabote učitelja*, Moskva 1964.
- 12) Malinowski, T.: *Nauczyciel i społeczeństwo*, Warszawa 1968.
- 13) Natanzon, E.: *Prijemy pedagogičeskogo vozdejstviya*, Moskva 1972.
- 14) Okoń, W.: *Osobowość nauczyciela*, Warszawa 1959.
- 15) Račenko, I. P.: *Naučnaja organizacija pedagogičeskogo truda*, Moskva 1972.
- 16) Sada, B.: *Spoleczne problemy zawodu nauczyciela*, Warszawa 1967.
- 17) Špendla, V.: *Základné aspekty perspektívneho plánu učiteľských síl*, Bratislava 1969.
- 18) Štefanovič, J.: *Psychológia vzťahu medzi učiteľom a žiakom*, Bratislava 1967.
- 19) *Vývoj, súčasný stav a ďalšie úlohy československého školstva*. Dokument schválený plenárnym zasadnutím ÚV KSČ 4. júla 1973.
- 20) Zankov, L. V.: *Didaktika a život*, Bratislava 1971.
- 21) Zpráva mezinárodní komise UNESCO — předseda E. Faure: *Učit se být, I—V*, Praha 1973.